

MATEUSZ HURYSZ

SOSW im. Z. Tylewicza i ZSB nr 1
w Poznaniu

**ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZAWODOWA
A WPROWADZANIE UCZNIÓW KLAS IV
SZKOŁY PODSTAWOWEJ W ŚWIAT HISTORII.
OCZEKIWANIA SPOŁECZNE A CODZIENNA
RZECZYWISTOŚĆ
- WYNIKI OBSERWACJI MŁODEGO NAUCZYCIELA**

ABSTRACT. Hurysz Mateusz, *Odpowiedzialność zawodowa, a wprowadzanie uczniów klas IV szkoły podstawowej w świat historii. Oczekiwania społeczne, a codzienna rzeczywistość – wyniki obserwacji młodego nauczyciela* [Professional Responsibility and the Introduction of Primary School Children to the World of History. Social Expectations, and the Daily Reality – the Results of Observations of a Young Teacher]. *Studia Edukacyjne* nr 45, 2017, Poznań 2017, pp. 347-368 Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2017.45.23

The teacher today works in close relationship with others, which forces him to accept a limited set of attitudes and ways of action. I assume for the purposes of this paper two groups of factors for the teacher modeling approach: external – pedagogical supervision and school-imposed regulations deriving from state teachers' and society's expectations, especially from parents and students themselves, the internal factors – the process of educating and teaching every teacher and crucial, long-term formation of conscience. Based on this specific quadrangle I will present the first stage of introducing a young man to the world of history at the second stage of compulsory education in Polish schools. The assumption is that a primary school teacher may encourage or discourage the student to continue learning history, both national and global, in the middle school or in the secondary school. This is a great responsibility, which even teachers themselves often forget. The article indicates how all of this corresponds to social expectations and what everyday reality for a young teacher is...

Key words: primary school, history and society, pupils, teachers, school year, professional liability, school environment

Wprowadzenie

Współczesny nauczyciel funkcjonuje w ścisłej zależności od wielu determinujących czynników, które zmuszają go do przyjęcia ograniczonej postawy i sposobów działań w codziennej pracy zawodowej. Można wyróżnić dwie

główne grupy zjawisk modelujących postawę nauczyciela, a mianowicie zewnętrzne – nadzór pedagogiczny i szkolny obwarowany przepisami wynikającymi ze stanu nauczycielskiego oraz oczekiwania społeczne, szczególnie ze strony rodziców i samych uczniów; czynniki wewnętrzne – wpływające na proces wykształcenia i dalszego kształcenia każdego nauczyciela, a także doświadczenie zawodowe i życiowe oraz bardzo ważna i długotrwała formacja sumienia nauczycielskiego, która wymyka się spod jakiegokolwiek auto-kreacji. Jak w to wszystko wpisują się oczekiwania społeczne, a jak wygląda rzeczywistość dnia codziennego w oczach młodego nauczyciela zobrazuje to niniejszy tekst.

6-letnia szkoła podstawowa i wdrożenie przedmiotu historia i społeczeństwo

Tuż po II wojnie światowej, od nowego roku szkolnego 1948/1949 do 1965/1966 szkoła podstawowa liczyła siedem klas, tworząc wraz z czteroletnim liceum ogólnokształcącym jedenastoletni cykl kształcenia ogólnego. W tym systemie kolejne klasy tworzyły niepodzielny ciąg, liczony od klasy I do XI. Zmiany tego układu wprowadzono na początku lat sześćdziesiątych XX wieku, kiedy 15 VII 1961 roku weszła Ustawa o rozwoju systemu oświaty i wychowania, zapowiadająca 8-letnią¹ szkołę podstawową². Wydłużenie o rok cyklu kształcenia w tego typu szkole wyjaśniano tak:

Wprowadza się 8-klasową szkołę podstawową. Przedłużenie nauki w szkole podstawowej do lat 8 ma na celu lepsze przygotowanie uczniów do dalszego kształcenia się i zdobywania kwalifikacji zawodowych. Powinno ono sprzyjać zacieśnieniu więzi szkoły z życiem oraz ogólnemu podniesieniu poziomu kultury³.

Realizacja reformy miała na celu wprowadzenie nowych programów kształcenia w klasach V - VII oraz zorganizowanie w roku szkolnym 1966/1967 klasy ósmej. Szkoła podstawowa była zasadniczym ogniwem polskiego systemu szkolnego w warunkach forsowania przyszłych obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Nauka odbywała się w ośmiu klasach szkoły podstawowej i była objęta obowiązkiem szkolnym. Ukończenie szkoły dawało możliwość

¹ Do czasu wprowadzenia w życie reformy, tylko w dużych miastach istniały ośmioletnie szkoły podstawowe na terenie całego kraju, *Polska. Oświata. Polska Rzeczpospolita Ludowa*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=457510> <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4575102>.

² *8-letnia szkoła podstawowa (przed wprowadzeniem ustawy z 1999 roku)*, [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej. Szkoły i dyplomy*, Warszawa 2003, s. 11, http://www.buwiwm.edu.pl/publ/system/system_pl.pdf.

³ Rozdział II – *Szkoły i placówki oświatowo-wychowawcze*, 2, *Szkoła Podstawowa*. Art. 7.1. i 7.2. (DzU z 1961 nr 32, poz. 160, ustawa z 15 lipca 1961 r.).

kontynuowania nauki w różnego rodzaju szkołach ponadpodstawowych. Właściwie do zmian ustroju i wprowadzenia III Rzeczypospolitej, czyli do roku 1991⁴ szkoła podstawowa była placówką jednolitą pod kątem programu kształcenia. Oznaczało to, iż nauczanie w niej wiodło przez taki sam program we wszystkich szkołach w kraju oraz identyczne podręczniki. Ten monotony system został zastąpiony zmianami polegającymi na tym, że nauczyciele mogli realizować różne programy nauczania uwzględniające tylko podstawę programową, czyli ustalony zestaw wspólnych treści zatwierdzonych przez ministra edukacji narodowej.

Założeniem w dawnej 8-letniej szkole podstawowej po 1991 roku było nauczanie początkowe w pierwszych trzech latach (I - III), które miało charakter typowo propedeutyczny, umożliwiający opanowanie fundamentalnych wiadomości i płynne kontynuowanie nauki w klasach starszych (IV - VIII). Od klasy czwartej wchodziło kształcenie ogólne wokół kanonu podstawowych treści nauczania odpowiadających podstawowym dyscyplinom naukowym, jak na przykład przedmiot historia, czy obszarom aktywności człowieka – na przykład przedmiot plastyka. Warto dodać, że pomimo takowych założeń także w kształceniu początkowym nauka odbywała się z podziałem na wyodrębnione przedmioty⁵.

Od roku 1992 szkołami podstawowymi zaczęły zarządzać samorządy terytorialne, gminy, które są dla szkół organem prowadzącym. Wcześniej według filozofii centralistycznej państwa polskiego obowiązek ten spoczywał na kuratorach, którzy z kolei byli przedstawicielami władzy państwowej w terenie (na szczelbu województwa największej jednostki podziału administracyjnego państwa)⁶.

Najważniejsza z punktu widzenia współczesności jest reforma oświaty z 1999 roku, za rządów premiera Józefa Buzka i koalicji politycznej AWS-UW, pod przewodnictwem ówczesnego ministra edukacji narodowej prof. Mirosława Handke⁷. Wprowadzono 1 IX 1999 roku, po kilkudziesięciu latach, w miejsce 8-letniej szkoły podstawowej 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum⁸. Była to rewolucyjna zmiana. Ostatni absolwenci 8-letniej szkoły podstawowej opuścili jej mury w milenijnym roku szkolnym 1999/2000⁹.

⁴ Patrz: Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity DzU z 1991 r. nr 95, poz. 425).

⁵ *8-letnia szkoła podstawowa (przed wprowadzeniem ustawy z 1999 roku)*, s. 11.

⁶ *6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku)*, [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 12.

⁷ *Polska. Historia. Trzecia Rzeczpospolita*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4575051>; Prof. dr hab. Mirosław Handke, <http://www.agh.edu.pl/pl/uczelnia/o-uczelni/historia-i-tradycja/poczet-rektorow-agh/prof-dr-hab-miroslaw-handke-1946.html>.

⁸ Art. 1.1.1 i 2.1 oraz 2.2. Ustawa z 8 stycznia 1999 r. – *Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego* (DzU z 1999 r. nr 12, poz. 96).

⁹ *8-letnia szkoła podstawowa (przed wprowadzeniem ustawy z 1999 roku)*, s. 11.

Rzeczywistość szybko obnażyła gimnazja, bo tylko z nazwy nawiązywały one do tych z okresu zaborów czy dwudziestolecia międzywojennego.

Po wprowadzeniu reformy oświatowej w 1999 roku, szkolnictwo podstawowe dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2001/2002 prezentowało się według danych statystycznych następująco:

Liczba szkół		Liczba uczniów	Liczba nauczycieli
Ogółem	15 836	3 105 166	242 367
Publiczne	15 251	3 067 568	237 022
Prywatne	585	37 598	5 345 ¹⁰

Jako że główny przedmiot zainteresowań autora niniejszego tekstu stanowi szkoła podstawowa, toteż pierwszą, dostrzegalną różnicą było jej skrócenie – z ośmioletniej do cyklu sześcioletniego.

Odtąd szkołę podstawową w ramach jednolitego systemu kształcenia podzielono na dwa etapy. I etap edukacyjny (tzw. kształcenie zintegrowane) przewidziano na trzy lata nauki w klasach I - III, kiedy dziecko w ramach obowiązku szkolnego posyłano w wieku 7 lat do nauki szkolnej (obecnie wiek ten ulega zmniejszeniu¹¹) po odbyciu tak zwanej zerówki (oddziału przedszkolnego umieszczonego w szkole podstawowej¹²). Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej określił obowiązkowe zajęcia z tygodniową liczbą godzin w 3-letnim okresie nauczania w takiej postaci: kształcenie zintegrowane (po reformie wynosiło 54 godziny tygodniowo w 3-letnim okresie nauczania), religia/etyka (6 godzin tygodniowo w 3-letnim okresie nauczania, czyli po 2 godziny na etap klasowy¹³) i godziny do dyspozycji dyrektora (12 godzin tygodniowo w 3-letnim okresie nauczania). Łącznie 72 godziny zajęć edukacyjnych¹⁴. Obecnie rok szkolny 2012/2013 zaczyna się od pierwszej kla-

¹⁰ 6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku), s. 12.

¹¹ Patrz: *Uczęszczanie do szkoły – prawem, a nie obowiązkiem sześciolatka*, 29 sierpnia 2012, https://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=236&Itemid=296.

¹² Art. 61 ust. 1 *Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.); Załącznik nr 1 *Ramowy statut publicznego przedszkola*, Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (DzU nr 61, poz. 624, z późn. zm.); *Zasady organizacji oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych*, 12 maja 2008, <http://e-prawnik.pl/wiadomosci/informacje/zasady-organizacji-oddzialow-przedszkolnych-w-szkolachpodstawowych.html>.

¹³ *Oddziałowy plan nauczania*, [w:] *Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania*, http://rekrutacja.ore.edu.pl/do_pobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf.

¹⁴ Załącznik 1: *Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej (I-III)*, [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej*.

sy bez godzin dyrektorskich¹⁵, ale z ich założeniem na cały etap edukacyjny I - III z 32-tygodniowym wymiarem zajęć wynosi 68 godzin: edukacja polonistyczna, społeczna, przyrodnicza, matematyczna i zajęcia techniczne (37 godzin: klasa I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 12 h, 12 h, 13 h = łączny wymiar zajęć 384 h, 384 h, 416 h), język obcy nowożytny (6 godzin: klasa I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 2 h, 2 h, 2 h = łączny wymiar zajęć 64 h, 64 h, 64 h), edukacja muzyczna (4 godziny: klasa I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 1 h, 2 h, 1h = łączny wymiar zajęć 32 h, 64 h, 32 h), edukacja plastyczna (3 godziny: klasa I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 1 h, 1 h, 1 h = łączny wymiar zajęć 32 h, 32 h, 32 h), wychowanie fizyczne (9 godzin: klasa I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 3 h, 3 h, 3 h = łączny wymiar zajęć 96 h, 96 h, 96 h), religia/etyka (6 godzin: I, II, III odpowiednio na tygodniowy wymiar 2 h, 2 h, 2h). Ministerialny minimalny wymiar ten wynosi w zbiorczym przeliczeniu na cały etap edukacyjny 1150 godzin na zajęcia z edukacji polonistycznej, edukacji społecznej, edukacji przyrodniczej, edukacji matematycznej i zajęć technicznych, gdzie szczegółowy podział na zajęcia dokonuje nauczyciel prowadzący. Język obcy nowożytny odpowiednio 190 h, edukacja muzyczna 95 h, edukacja plastyczna 95 h, zajęcia komputerowe 95 h, wychowanie fizyczne 290 h. Zatem, zajęcia obowiązkowe w całym cyklu I - III wynoszą w sumie 1915 h¹⁶.

Jak to wygląda w świetle założeń z 1999 roku? Według reformatorów, celem kształcenia w szkole podstawowej jest opanowanie podstawowych umiejętności, jak również wychowanie w bliskich więziach z rodzicami. Istotne jest to, że edukacja w klasach I - III przyjęła tok bez podziału na przedmioty nauczania. Lekcje prowadzi się według planu ustalonego przez nauczyciela danego oddziału. Nauczyciel nauczania początkowego organizuje czas zajęć i przerwy adekwatnie do aktywności uczniów. Jednocześnie jest nauczycielem przedmiotów zintegrowanych i wychowawcą w osobie nauczycielki. Ogólna liczba zajęć w tym cyklu wynosi przeciętnie od 22 do 25 godzin tygodniowo. Uczniowie klas I - III otrzymują przede wszystkim oceny opisowe, a wyjątek stanowią tradycyjne oceny z religii lub etyki. Do klasy następnej promuje się te osoby, których osiągnięcia zostały ocenione pozytywnie¹⁷. Często dzieci w ramach zajęć obowiązkowych uczęszczają na jednodniowe edukacyjne wycieczki

¹⁵ Patrz: pkt 4 1a i pkt 4 2a oraz pkt 5 Załącznika nr 1 *Ramowego planu nauczania dla szkoły podstawowej*.

¹⁶ Załącznik nr 1 *Ramowego planu nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym*, [w:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (DzU 2012 nr 0 poz. 204); *Oddziałowy plan nauczania*.

¹⁷ *6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku)*, s. 12; *8-letnia szkoła podstawowa (przed wprowadzeniem ustawy z 1999 roku)*, s. 11.

klasowe, co pokazuje także oblicze łagodnego przejścia od etapu przedszkolnego do cyklu czysto szkolnego. Należy zaznaczyć, że konstrukcja I etapu kształcenia w szkole podstawowej zachowała swoją strukturę do dziś.

Według nowej podstawy programowej, nazwę kształcenia zintegrowanego zmieniono na edukację wczesnoszkolną¹⁸.

Tak oto przedstawia się materiał badawczy dla I etapu kształcenia ogólnego. Etap II należy rozpatrywać jako ważny punkt zainteresowań, który ma stanowić wyjście do podjęcia kluczowych rozważań. W klasach IV - VI przewidziano dwa możliwe sposoby prowadzenia lekcji. Jedne w ramach tradycyjnych przedmiotów, takich jak język polski, matematyka, wychowanie fizyczne, inne w grupach przedmiotowych typu przyroda oraz właśnie historia i społeczeństwo. Po wejściu reformy oświatowej ogólna liczba przewidzianych zajęć była wyższa od poprzedniego etapu i wahała się między 26 a 28 godzin tygodniowo (według planu nauczania, w którym podaje się konieczną, czyli minimalną liczbę godzin zajęć poszczególnych przedmiotów i bloków przedmiotowych).

Trudno podać szczegółową liczbę godzin danych przedmiotów obowiązujących w szkole, ponieważ sama placówka ma pewną swobodę w podejmowaniu decyzji ostatecznej, dzięki zarezerwowanej ogólnej liczbie zajęć do dyspozycji dyrektora¹⁹. Niemniej można przedstawić ogólny schemat, w tym ujęciu, wyłącznie pod kątem liczby godzin w trzyletnim okresie nauczania.

Tabela 1

II etap edukacyjny po reformie oświaty z 1999 roku – klasy IV - VI

Lp.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Liczba godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania
1	Język polski	16
2	Historia i społeczeństwo	4
3	Język obcy nowożytny	8

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. wprowadziło podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (Załącznik nr 1 do Rozporządzenia) oraz kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych - w tym dla klas I-III nazywanych edukacją wczesnoszkolną (Załącznik nr 2). Całość podstawy programowej została zamieszczona w ośmiu tomach; J. Biernat, *Nowa podstawa programowa w przedszkolu i klasach I-III*, http://www.wombb.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=409:nowa-podstawa-programowa-w-przedszkolu-i-klasach-i-iii&catid=72:npp&Itemid=61; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU z 15 stycznia 2009 r.).

¹⁹ *6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku)*, s. 12.

4	Matematyka	12
5	Przyroda	9
6	Muzyka*	2
7	Plastyka*	2
8	Technika	2
9	Informatyka	2
10	Wychowanie fizyczne	9 + 3**
11	Godziny z wychowawcą	3
Ogółem		73
Religia/Etyka		6
Godziny do dyspozycji dyrektora		6
Ogółem godziny zajęć edukacyjnych		87

* - Możliwość prowadzenia tych lekcji również w bloku przedmiotowym sztuka.

** - Realizacja czwartej godziny lekcji wychowania fizycznego, obowiązkowej w klasie IV od 1 IX 2003 r., a w klasach V i VI od 1 IX 2004 r. według odrębnych przepisów.

Źródło: Załącznik 1: *Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej (I-III)*, [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej. Szkoły i dyplomy*, Warszawa 2003, s. 38, http://www.buwiwm.edu.pl/publ/system/system_pl.pdf

Do pełni obrazu należy dodać dwa nieodłączne elementy towarzyszące nauczycielom i uczniom od IV klasy szkoły podstawowej. Jest to przede wszystkim sprawa ocen, które od początku II etapu edukacyjnego zmieniają się z opisowych na oceny w skali od 1 do 6 (odpowiednio: niedostateczny, dopuszczający, dostateczny, dobry, bardzo dobry, celujący), stanowiące ogólnopolski obowiązkowy zapis na koniec każdego semestru, w tym jako ocena roczna. Tematowi tego niezwykle ważnego elementu pracy nauczyciela i ucznia poświęca się osobne fachowe teksty i publikacje²⁰, toteż nie ma tutaj potrzeby rozwijania tego wątku.

Drugi element, który na początku II etapu edukacji wydaje się uczniowi odległy (a nauczycielowi wręcz przeciwnie) stanowi sprawdzian umiejętności. Oczywiście, przed reformą z 1999 roku czegoś takiego nie było. Reformatorzy doszli jednak do wniosku, że każdy etap edukacji musi kończyć się sprawdzeniem wiedzy i rzeczywiście – po każdym etapie, począwszy od ukończenia szkoły podstawowej do egzaminu maturalnego, jest to czynione.

²⁰ Na przykład, najnowsza publikacja Grażyny Szyling, *Nauczycielskie praktyki oceniania poza standardami*, Kraków 2011.

Na zakończenie nauki w szkole podstawowej uczniowie klas szóstych są poddawani „testowi szóstoklasisty”. Sprawdza on umiejętności w zakresie czytania, pisania, rozumowania i korzystania z informacji oraz wykorzystywania wiedzy w praktyce. Można rzec, że pierwsze dwa kryteria zahaczają o umiejętności, bez których każdy uczeń nie może prawidłowo funkcjonować w środowisku szkolnym. Natomiast pozostałe trzy sprawdzają drugi poziom (bardziej operacyjny) umiejętności aktywnego myślenia i wykazania się wiedzą nie tylko pierwotną, lecz przede wszystkim kreatywną. Sprawdzian szóstoklasisty jest obowiązkowy i powszechny, taki sam w całym kraju – przeprowadzany i oceniany przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (OKE) – organizowany corocznie już od dziesięciu lat (od roku 2002). Nie ma charakteru selekcyjnego, ale służy jako źródło informacji o poziomie osiągnięć uczniów. Stanowi doskonały materiał do analizy dla dyrektorów i nauczycieli szkół, w celu dokonania ewaluacji pracy środowiska szkolnego.

Absolwenci 6-letniej szkoły podstawowej po napisaniu sprawdzianu szóstoklasisty i uzyskaniu pozytywnych ocen z przedmiotów obowiązkowych otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej z zarezerwowanym miejscem kontynuacji nauki w gimnazjum w swoim regionie zamieszkania lub poza, jeżeli znajdą się w nim wolne miejsca po dokonaniu rekrutacji podstawowej²¹.

Tabela 2

Minimalny wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych i zajęć z wychowawcą w całym cyklu II etapu edukacyjnego od IV do VI klasy szkoły podstawowej (od największego do najmniejszych)*

Miejsce	Przedmiot	Liczba godzin (h)	Procent* (%) w stosunku do historii i społeczeństwa	Procent* (%) historii i społeczeństwa do innych przedmiotów
1	Język polski	510	392,3	25,4
2	Wychowanie fizyczne	385	296,1	33,7
3	Matematyka	290	223	44,8
4	Język obcy nowożytny	290	223	44,8
5	Przyroda	290	223	44,8
6	Historia i społeczeństwo	130	–	–

²¹ 6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku), s. 12.

7	Muzyka	95	73	136,8
8	Plastyka	95	73	136,8
9	Zajęcia komputerowe	95	73	136,8
10	Zajęcia techniczne	95	73	136,8
11	Zajęcia z wychowawcą	95	73	136,8
-	Razem	2370	1823	5,48

* - Nie ujęto zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych, które w oddziale specjalnym wynoszą 1150 godzin na oddział, a w oddziale ogólnodostępnym lub integracyjnym 190 h/ucznia.

Źródło: Załącznik 1: *Ramowy planu nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym*, [w:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (DzU 2012 nr 0 poz. 204).

Nauczyciel prowadzący przedmiot historia i społeczeństwo w szkole podstawowej znajduje się w trudnym położeniu w porównaniu z innymi nauczycielami, ponieważ liczba godzin jego przedmiotu stanowi tylko 25,4% języka polskiego, 33,7% wychowania fizycznego i 44,8% języka obcego, przyrody i matematyki w 3-letnim okresie edukacyjnym w ramach minimalnej liczby godzin obowiązkowych. Co prawda ma przewagę około 37% nad muzyką, plastyką, zajęciami komputerowymi, technicznymi i lekcji wychowawczej, jednak nie stanowi to żadnego powodu do zadowolenia.

Fakty są nieubłagane – liczba lekcji z historii i społeczeństwa nie stanowi nawet połowy matematyki, przyrody i języka obcego. Wynosi niemal 1/3 wychowania fizycznego i prawie 1/4 najbliższego ideowo języka polskiego. Jest to tylko 5,48% w całej puli godzin przeznaczonych dla przedmiotów obowiązkowych (tylko 130/2370 h). Zaledwie co dwudziestą lekcję obowiązkową odbywającą się w danej klasie w okresie 3-letniej nauki w II etapie szkoły podstawowej stanowi historia i społeczeństwo.

W dalszym układzie obowiązkowych zajęć edukacyjnych i zajęć z wychowawcą dla uczniów poszczególnych klas na II etapie edukacyjnym prezentuje się to następująco:

- w klasie IV – 25 godzin,
- w klasie V – 26 godzin,
- w klasie VI – 28 godzin²²,
- łącznie – 79 godzin.

²² Załącznik nr 1 *Ramowego planu nauczania dla szkoły podstawowej*.

Można zauważyć, że co klasę wyżej rośnie liczba godzin również ze względu na nierównomierne rozłożenie godzin historii i społeczeństwa. Jest to również tendencja zwykła, jeśli odniesiemy się do obowiązkowych godzin w okresie wczesnoszkolnym (20 h + 21 h + 21 h = 62 h do 25 h + 26 h + 28 h = 79 h) o 17 godzin.

Należy dodać, że zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych w każdym roku szkolnym składają się po 12 godzin na oddział (w oddziale specjalnym) i po 2 godziny na ucznia w oddziale ogólnodostępnym lub integracyjnym²³.

Do obowiązkowych zajęć lekcyjnych w klasach IV - VI zalicza się język polski, język obcy nowożytny, muzykę, plastykę, historię i społeczeństwo, przyrodę, matematykę, wychowanie fizyczne, godziny z wychowawcą i zajęcia komputerowe oraz zajęcia techniczne. Zajęciami organizowanymi zgodnie z odrębnymi przepisami są między innymi zajęcia z religii lub etyki, wychowanie do życia w rodzinie i inne²⁴.

Tabela 3
Przykładowy plan nauczania dla klasy IV w roku szkolnym 2012/2013 w założeniu 32-tygodniowym dla całego cyklu nauki^{25*}

Szkoła podstawowa											
Plan nauczania dla klasy IV w roku szkolnym 2012/2013											
		tygodniowy wymiar zajęć			łącznie wymiar zajęć						
		2012/2013	2013/2014	2014/2015	2012/2013	2013/2014	2014/2015	cały etap	min.	różnica	
Klasa		klasa IV	klasa V	klasa VI	klasa IV	klasa V	klasa VI				
Założona liczba tygodni	Liczba h na etap	32	32	32	-	-	-	96			
Język polski	17	5	6	6	160	192	192	544	510	34	

²³ Tygodniowy wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, [w:] Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania, <http://rekrutacja.ore.edu.pl/dopobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf>.

²⁴ Obowiązkowe zajęcia edukacyjne oraz zajęcia organizowane zgodnie z odrębnymi przepisami, [w:] Tamże.

²⁵ Jeśli założymy, że rok szkolny liczy około 43 tygodni – od 1 września do ostatniego piątku czerwca – zostaje 36 tygodni zajęć – po odjęciu ferii zimowych, świątecznych (ok. 4 tygodnie), świąt państwowych, kościelnych (ok. 1 tydzień), dni dyrektora, początek, koniec roku szkolnego (ok. 2 tygodni) – stąd podstawa programowa planowana może być na 32 tygodnie rocznie: Planowanie tygodniowej liczby godzin – liczba tygodni w roku szkolnym, [w:] Tamże.

Język angielski	9	3	3	3	96	96	96	288	290	-2
Muzyka	3	1	1	1	32	32	32	96	95	1
Plastyka	3	1	1	1	32	32	32	96	95	1
Historia i społeczeństwo	4	1	1	2	32	32	64	128	130	-2
Przyroda	9	3	3	3	96	96	96	288	290	-2
Matematyka	13	4	4	5	128	128	160	416	385	31
Zajęcia techniczne	3	1	1	1	32	32	32	96	95	1
Zajęcia komputerowe	3	1	1	1	32	32	32	96	95	1
Wychowanie fizyczne	12	4	4	4	128	128	128	384	385	-1
Godziny z wychowawcą	3	1	1	1	32	32	32=	96	95	1
Razem godzin	79	25	26	28	800	832	896	2528		
Tygodniowa liczba godzin	79	25	26	28	72,2	75,6	81,4	76,4		
Różnica	0	0	0	0	32	64	-	-		
Zajęcia rewalidacyjne	6	2	2	2	64	64	64	192	190	2
Religia/etyka	6	2	2	2						
WDŻ	1		0,5	0,5						
Godziny Op	Brak									
Razem godzin	92									

Źródło: Oddziałowy plan nauczania [poziom IV - VI], [w:] Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania, <http://rekrutacja.ore.edu.pl/dopobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf>.

Wyniki obserwacji młodego nauczyciela (akt osobisty)

Poniżej przedstawiono odpowiedzialność zawodową we wprowadzaniu uczniów szkoły podstawowej w świat historii wobec oczekiwań społecznych na podstawie wyników obserwacji codziennej szkolnej rzeczywistości.

Uchwałą nr VII/54/VI/2011 z 22 II 2011 roku Rada Miasta Poznania utworzyła z dniem 1 III 2011 roku Szkołę Podstawową nr 1 w Poznaniu²⁶ i 1 IX 2011 roku została jej nauczycielem²⁷. Szkołę tę 1 III 2012 roku przemianowano na Zespół Szkół nr 9 w Poznaniu²⁸, ponieważ w budynku przy ulicy Hezjoda 15 działa oddział Przedszkola nr 121²⁹, który mieści się w wydzielonej części parterowej budynku (choć nie jest zaliczany do Zespołu Szkół, bo funkcjonuje na zasadzie właściwej odrębności). Zatem, szkoła podstawowa na parterze i pierwszym piętrze, a na drugim piętrze zlokalizowano Gimnazjum nr 65 im. Orłąt Lwowskich³⁰. Szkoła została otwarta w wielkim stylu, w obecności władz miejskich i regionalnych, w tym kościelnych, w ramach Miejskiej Inauguracji Roku Szkolnego 2011/2012. Jako historykowi z przygotowaniem pedagogicznym, powierzono mi nauczanie przedmiotu historia i społeczeństwo w klasach IV - VI w wymiarze tygodniowym 7 godzin lekcyjnych: 3 godziny w klasach czwartych (4a, 4b, 4c), 2 godziny w klasach piątych (5a, 5b) i 2 godziny w klasie szóstej (6a). Ponadto przyznano mi wychowawstwo w klasie czwartej i nauczanie wychowania do życia w rodzinie w klasie szóstej w I semestrze i w klasach piątych w II semestrze. Z uwagi na to, że nie są one przedmiotem tematu nie będą rozwijane.

Wprowadzanie w świat historii i społeczeństwa odbyło się więc w roku szkolnym 2011/2012 w nowych murach szkolnych na trzech poziomach klasowych, gdzie po raz pierwszy zapoznano z tym przedmiotem trzy klasy czwarte. Zajęcia odbywały się według planu lekcji raz w tygodniu dla klasy 4a w poniedziałki, do której uczęszczało niezmiennie 28 uczniów (14 dziewczynek, w tym bliźniaczki i 14 chłopców, w tym bliźniacy), dla klasy 4b (chodziło ostatecznie 25 uczniów, jeden został przeniesiony w październiku do klasy 4c, było więc 10 dziewczynek i 15 chłopców, w tym bliźniacy) i 4c (chodziło ostatecznie³¹ 27 uczniów, dwóch doszło w trakcie roku szkolnego, w tym jeden z innej szkoły, było więc 14 dziewczynek i 13 chłopców) w piątki³². Następstwem tego był fakt, że w pewnym momencie klasa 4a znajdowa-

²⁶ Załącznik nr 1 do Uchwały nr VII/54/VI/2011 Rady Miasta Poznania z 22 lutego 2011 r., <http://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-vii-54-vi-2011-z-dnia-2011-02-22,37440/>

²⁷ §2 tamże.

²⁸ Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXIV/325/VI/2012 Rady Miasta Poznania z 10 stycznia 2012 r., <http://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-xxiv-325-vi-2012-z-dnia-2012-01-10,41216/>

²⁹ Przedszkole nr 121, <http://www.poznan.pl/mim/edziecko/przedszkole,poi,2282,8884/przedszkole-nr-121,189.html>, vide etiam §2 pkt 1. Statut Przedszkola nr 121 zatwierdzony uchwałą nr 1/2011 Rady Pedagogicznej z 29.06.2011.

³⁰ Uroczystości nadania naszej szkole imienia Orłąt Lwowskich i wręczenia sztandaru, http://www.g65.poznan.pl/patron_imie.php

³¹ W pierwszym semestrze 26 uczniów (14 dziewczynek, 12 chłopców).

³² Pierwsze tygodnie klasa 4c uczęszczała na lekcję historii i społeczeństwa we wtorki, co też uwzględnia „Planowe przełożenie tematyki na harmonogram dni lekcyjnych dla danej klasy”, patrz: Załącznik nr 4 tego tekstu.

ła się dalej z materiałem niż dwie pozostałe. Dopiero w czerwcu 2012 roku udało się ten stan wyrównać. Przedmiot historia i społeczeństwo bazował na starej podstawie programowej³³ i wewnątrzszkolnym systemie oceniania³⁴. Na gruncie i w zgodzie z tymi dokumentami skonstruowałem samodzielny przedmiotowy system oceniania z przedmiotu historia i społeczeństwo³⁵, ponieważ byłem jedynym historykiem w Szkole Podstawowej nr 1 w Poznaniu. Dokumentem odnotowującym postępy w nauce uczniów był dziennik klasowy (obecnie wiodący jest e-dziennik, ale również funkcjonuje tradycyjny dziennik klasowy) oraz osobisty skoroszyt międzyklasowy, w którym odnotowywałem oceny oraz aktywność i braki zadań domowych, a potem przenosiłem je do dziennika klasowego.

Do nauczania uczniów służył 79-stronicowy podręcznik do klasy IV szkoły podstawowej, autorstwa Wiesławy Surdyk-Fertsch i Bogumiły Szeweluk-Wyrwa, zatytułowany *My i Historia. Historia i społeczeństwo* Wydawnictwa Demart, w miękkiej oprawie. Podręcznik ten oparty na programie nauczania „przedmiotu historia i społeczeństwa w klasach IV - VI szkoły podstawowej z możliwością ścieżki edukacyjnej: edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe”³⁶ tychże autorek o kodzie identyfikacyjnym: DKOS-4014-35/02³⁷, nr dopuszczenia 21/3. Nauczyciel na swoim przedmiocie zrezygnował z prowadzenia ćwiczeń. Obowiązywał podręcznik i zeszyt lekcyjny w kratkę. Pomocny w realizacji zadań był plan wynikowy, a przede wszystkim rozkład materiału nauczania historii i społeczeństwa w klasie IV w serii: „My i historia. Historia i społeczeństwo dla siatki godzin, w której przewidziano 1 godzinę tygodniowo” – całość dostarczona w pakiecie dla nauczyciela przez wspomniane wyżej autorki podręcznika. W celu lepszego zaplanowania przebiegu numeru lekcji i tematu należy zaliczyć: „Planowane przełożenie tematyki na harmonogram dni lekcyjnych danej klasy”, który był w miarę możliwości wypełniany rzetelnie. Oczywiście, w trakcie roku szkolnego musiał być korygowany ze względu na wydarzenia, których nie dało się podczas planowania przewidzieć (jak np. wycieczki klasowe z wychowawcą, konkursy przedmiotowe itp.).

Pierwszy rok szkolny w nowej Szkole Podstawowej nr 1 w Poznaniu, wchodzącej w skład Zespołu Szkół nr 9 w Poznaniu, zakończył się promocją wszystkich uczniów klas czwartych do klas piątych i żaden uczeń ani przez chwilę nie był poważnie zagrożony brakiem promocji z przedmiotu historia

³³ Załącznik nr 2 *Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_2.pdf, s. 30-35.

³⁴ *Wewnątrzszkolny system oceniania Szkoły Podstawowej nr 1 w Poznaniu*, 30.08.2011 r., http://www.sp1.poznan.pl/gfx/sections/dokumenty/system_oceniania.pdf.

³⁵ W dokumentacji szkolnej i w zbiorach własnych.

³⁶ Ścieżki edukacyjne same w sobie nie są już realizowane w programie szkolnym.

³⁷ *Szkoła podstawowa klasy IV - VI (programy nauczania)*, 8 czerwca 2009, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=290&Itemid=79.

i społeczeństwo. Ocena roczna była składową dwóch semestrów. W klasach czwartych ostatecznie sklasyfikowano 80 uczniów³⁸.

Trzy uczennice, w dowód uznania, na świadectwie końcowym z omawianego przedmiotu otrzymały ocenę celującą – po jednej z każdej klasy. Niestety, tego zaszczytu nie dostąpił żaden uczeń. Na wystawienie tych najwyższych not złożyły się przede wszystkim trzy czynniki: częściowe oceny bardzo dobre i celujące³⁹ w semestrze pierwszym i drugim, aktywne uczestnictwo w kółku „Młodzi Herodoci” (2 uczennice to spełniły) wraz z odbyciem terenowej wycieczki po osiedlu i prezentacją. Trzeci warunek to start w konkursach historycznych szkolnych i pozaszkolnych – wszystkie uczennice to wypełniły⁴⁰.

Zakończyło się to 29 VI 2012 roku wręczeniem pamiątkowych dyplomów dla każdego „kółkowicza” i zdobywcy końcowej oceny celującej. Szczególnym akcentem było przyznanie tytułów najlepszych młodych historyków w szkole. Przygotowano pięć takich odznaczeń i według nomenklatury najwybitniejszych starożytnych historyków greckich: złoto (I miejsce) i tytuł na kolejny rok szkolny „Młodego Herodota”, srebro (II miejsce) i tytuł na kolejny rok szkolny „Tukidydesa”, brąz (III miejsce) i tytuł na kolejny rok szkolny „Ksenofonta”. Poza podium przyznano dwa wyróżnienia: I odkrycie roku i tytuł na następny rok szkolny „Polibiusza” oraz II odkrycie i tytuł „Plutarcha” na następny rok szkolny. Ostatnie dwa miejsca przyznano za największy postęp w nauce przedmiotu historia i społeczeństwo w II semestrze, w porównaniu z semestrem pierwszym. III miejsce (brąz) i tytuł „Ksenofonta” zdobyła uczennica IV klasy, która wykazała się niezwykłą starannością i pilnością w całym roku szkolnym, odznaczając się dostrzegalną kreatywnością oraz wielką aktywnością. Na tle swojej klasy wyróżniała się zdecydowanie bardzo wysokimi ocenami, a także uczestnictwem w kółku historycznym. A konkretnie, tytuł został jednak przyznany za wybitną postawę podczas testu szkolnego o Powstaniu Wielkopolskim⁴¹.

³⁸ W klasie IVa – cel: 1, bdb: 6, db: 11, dst: 9, dop: 1, ndst: 0; w klasie IVb – cel: 1, bdb: 11, db: 7, dst: 4, dop: 2, ndst: 0, w klasie IVc – cel: 1, bdb: 2, db: 9, dst: 13, dop: 2, na podstawie „Osiągnięć w nauce historia i społeczeństwo 4 - 6”. Najlepsze oceny uzyskała ponownie klasa IVb, najgorsze IVc. Z tego można wysunąć pobieżny wniosek, co się pokrywało z innymi przedmiotami, że klasa IVb jest humanistyczna, a IVa bardziej matematyczna.

³⁹ Oczywiście, jeśli zdarzyła się słabsza ocena częściowa, to jednak nie przykrywała innych.

⁴⁰ Generalnie uczennice zmagaly się wieloetapowo.

⁴¹ Uczennica nie przechodząc jeszcze lekcji o chronologii w historii, nie wchodząc jeszcze programowo w historię, bo rozkład godzin przewiduje, że najwcześniej wchodzi się w pierwszych ludzi pod koniec czwartej klasy, a co tu mówić o XX w., który jest dopiero w II semestrze szóstej klasy, zdystansowała nie tylko rówieśników z czwartych klas, ale również wiele starszych koleżanek i kolegów z piątych i szóstych klas. Znalazła się w czołowej trójce szkoły i nie przyniosła wstydu w konkursie wojewódzkim, gdzie znów pisali testy uczniowie głównie piątych i szóstych klas. Całość opisu ubarwia fakt, że uczennica pochodziła z Małopolski, urodziła się w Krakowie i jako rodowita krakowianka pokochała historię Wielkopolski...

Wszystkie nagrody i wyróżnienia zostały wręczone na forum szkoły w atmosferze podziwu, uśmiechów i oklasków, w obecności całej społeczności szkolnej. Następnie, wszyscy w poczuciu zadowolenia i spełnienia mogli udać się na zasłużone wakacje...

Odpowiedzialność zawodowa a oczekiwania społeczne

W pracy nauczyciela odpowiedzialność zawodowa jest obecna na każdym kroku. Kandydata na nauczyciela czeka długa droga do wejścia w rolę nauczyciela czynnego. Zanim przekroczy mury szkolne, oprócz ukończenia studiów o specjalności nauczycielskiej, musi mieć niezwykle szczęście czy wyjątkowo sprzyjające okoliczności, żeby został przyjęty w stan nauczycielski z pozycji biernego na czynnego pedagoga. Podczas studiów w szkole wyższej powinien być wprowadzony przedmiot „odpowiedzialność zawodowa nauczyciela”. Skoro takiego nie ma, młody człowiek, jak i doświadczony nauczyciel winien wiedzieć, że jego postępowanie nie jest tylko kontrolowane przez organy nadrzędne, to jest dyrektora szkoły, czy wyżej kuratorium oświaty, lecz codziennie bezpośrednio przez uczniów i pośrednio przez ich rodziców. Uczniowie obserwują poczynania nauczyciela i oceniają go najczęściej pochopnie, bo pod wpływem emocji. Następnie przenoszą to do swoich domów i przekazują swoje subiektywne relacje rodzicom. Ci z kolei, w zależności od swojej mądrości, dają temu wiarę lub weryfikują na inne sposoby.

Bardzo wiele zależy od osobowości dziecka oraz relacji interpersonalnych na linii dziecko – rodzic. Do tego układu dochodzi osoba nauczyciela i jego odpowiedzialność zawodowa. Jego postawa i czyny trafiają na podatne pole – środowisko szkolne i społeczne.

Co niezwykle ważne, każdy nauczyciel musi absolutnie zdawać sobie sprawę, że swoją jednostkową pracą reprezentuje cały stan nauczycielski. Wchodząc w ten zawód, podejmuje się powołania. Jego chwalebne działania są dostrzegalne i doceniane w codziennej pracy, ale tylko pod warunkiem, że są spektakularne albo trafiają na życzliwych uczniów i ich rodziców. Niestety, częściej wypunktowane są jego błędy czy niegroźne pomyłki. Jeśli mówimy o błędach odwracalnych (np. złe policzenie punktów z klasówki i w konsekwencji wystawienie niższego stopnia), to nie jest to dramat. Fatalnie natomiast, kiedy są to błędy nieodwracalne powodujące krzywdę ucznia i jego uraz do końca życia. Wówczas nauczyciel powinien usunąć się z zawodu (i to do końca życia) oraz ponieść zasłużoną karę prawną, jak również tę surowszą – moralną.

Odpowiedzialność zawodowa występuje w każdej profesji i niesie ze sobą określone konsekwencje. Paragrafy prawne dokładnie określają, ile i za co. Istnieje też odpowiedzialność moralna⁴². I tu dochodzimy do sedna sprawy.

⁴² Regulują to nawet przepisy zawarte w „Karcie Nauczyciela”, (cf. Art. 9.1.2), Rozdział 3 *Wymagania i kwalifikacyjne*, Ustawa z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (DzU z 1982 r. nr 3,

Zawód nauczycielski jest jednym z pierwszorzędných profesji, gdzie moralność jest ważniejsza od wszystkich innych obwarowań. Tu znów dotykamy sumienia nauczycielskiego. Bo nie ma nic bardziej wspanialszego, jak praca z dzieckiem – uczniem. Widzieć, jak z młodej roślinki wyrasta piękny kwiat społeczeństwa polskiego. Rzecz w tym, że w takim układzie odpowiedzialność zawodowa osiąga apogeum, bowiem tym razem nie ma nic gorszego na tym świecie, jak wyrządzenie nieodwracalnej krzywdy bezbronnemu dziecku, które ufa bezgranicznie nauczycielowi i nierzadko wierzy w jego ideały oraz mądrość. Stanie się tak, jeśli każdy nauczyciel będzie zawsze pamiętał o odpowiedzialności etycznej i sumieniu nauczycielskim. Ma on święty obowiązek tak poprowadzić uczniów, aby płynnie przeszli do kolejnego etapu edukacyjnego. W przypadku historyka w szkole podstawowej jest to dostarczenie takich umiejętności, aby dalsza nauka w szkole gimnazjalnej oparta była na wiedzy, bez której nie da się funkcjonować.

Chodzi tu również o zapalenie młodego człowieka do pasji odkrywania historii. Od początku niewłaściwe prowadzenie edukacji historycznej, szczególnie w klasie czwartej, może przynieść opłakane skutki i porzucenie przez ucznia zainteresowania tym przedmiotem. Bez wątpienia, odzwierciedli się to w dwojnasób w gimnazjum. Dopiero bowiem tam objawia się w pełnym świetle odpowiedzialność zawodowa, kiedy jeden historyk przekazuje drugiemu historykowi uczniów z niższego etapu edukacyjnego na wyższy. Ten przekaz w prostej linii dopiero obnaży fachowość nauczyciela i jeśli okaże się, że cała klasa, nie poszczególne jednostki (uczniowie ze słabymi ocenami), ma deficyty, do których nie powinien dopuścić dany etap edukacyjny, wówczas odpowiedzialność zawodowa spada na określonego nauczyciela.

Nauczyciel przedmiotu historia i społeczeństwo wcale nie znajduje się w komfortowym położeniu, ponieważ przejmuje uczniów, którzy nie mają żadnego kursu historycznego, a powinien wypuścić absolwentów szkoły podstawowej z elementarną wiedzą i umiejętnościami historycznymi. Od roku szkolnego 2012/2013 sytuacja nabiera rumieńców, bowiem jest to pierwszy rocznik, który według nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego kończy etap szkolny sprawdzianem szóstoklasisty, gdzie będzie obowiązywać nowa formuła. Już teraz słycać głosy, że nowy egzamin szóstoklasisty będzie przypominać „małą maturę”⁴³.

Obecnie szóstoklasiści zdają godzinny test w jednym dniu, w którym są zagadnienia z języka polskiego, matematyki, przyrody, czy historii. Stąd trudno

poz. 19 z późn. zm.) – treść „przestrzega podstawowych zasad moralnych” oraz Art. 6 Rozdział *Obowiązki nauczycieli*, tamże – tu pięć wypisanych punktów.

⁴³ Patrz: M. Gawina, *Nowy egzamin szóstoklasisty będzie przypominać maturę*, 16 września 2011, <http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20110916/TESTSZOSTOKLASISTY/982814399/>

się dziwić, że dotąd w części humanistycznej pojawiały się śladowe ilości zadań historycznych, jako że pierwszeństwo ma język polski. Nie znamy jeszcze szczegółów⁴⁴, ale można założyć, że jeżeli egzamin będzie trwał dwa albo trzy dni⁴⁵, wówczas historia i społeczeństwo może wystąpić w o wiele większym wymiarze niż obecnie⁴⁶. Kiedy w pierwszym dniu sprawdzianu szóstoklasisty zamiast testu ogólnego pojawi się wyodrębniony dział z historii i społeczeństwa⁴⁷, należy się spodziewać, że w roku szkolnym 2014/2015 po raz pierwszy nauczyciele tego przedmiotu będą z tego realnie rozliczani. W ten sposób odpowiedzialność zawodowa historyków w szkole podstawowej będzie sprawdzana odgórnie według rankingów, które polskie szkolnictwo tak sobie upodobało. Czy schodzenie z takim ocenianiem na sam dół⁴⁸ (testowany nauczyciel – testowany uczeń) jest właściwe – osąd pozostawiam czytelnikom. Jedno jest pewne – odpowiedzialność zawodowa w ramach dydaktyki przedmiotowej będzie od roku 2015 oceniana centralnie, zapewne przez ministerialne wytyczne. Osobnym zagadnieniem w ramach pracy zawodowej jest odpowiedzialność dyscyplinarno-prawna⁴⁹ i środowiskowa⁵⁰ nauczyciela, o której wiele mówi się w prawie oświatowym⁵¹.

⁴⁴ Patrz: *Sprawdzian szóstoklasisty 2012. Testy, odpowiedzi, arkusz, zadania z lat ubiegłych*, 31 marca 2012, tamże.

⁴⁵ M. Gawina, *Nowy egzamin szóstoklasisty; Szóstoklasista nie musi zdać egzaminu*, 6 kwietnia 2011, http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/502549,szostoklasista_nie_musi_zdac_egzaminu.html, *Nowy egzamin szóstoklasisty będzie przypominać maturę*, 17 września 2011, <http://www. edukacja.podlasie.pl/content/view/977/1>

⁴⁶ Z drugiej strony istnieje ryzyko, że historia i społeczeństwo w ogóle nie pojawi się na sprawdzianie po szkole podstawowej od 2015 r. i nie będzie nawet pełnić, jak teraz, funkcji atrapy w części humanistycznej. Patrz pkt 2. *Założenia kształtu systemu egzaminu końcowych dostosowanych zakresowo do nowej podstawy programowej*, http://www.oke.krakow.pl/inf/filedata/files/men_koncepcja_zmian.pdf.

⁴⁷ *Sprawdzian szóstoklasisty*, <http://czyz.edu.pl/sprawdzian-szostoklasisty>.

⁴⁸ Biorąc pod uwagę, że poziom polskiej edukacji, ze względu na przyjętą metodę sprawdzania wiedzy przez wyrwykowe testy, z roku na rok ulega deprecjacji.

⁴⁹ Jak każdego obywatela pod kątem: pracowniczym, karnym, cywilnym, [w:] E. Szwoch, *Odpowiedzialność nauczyciela*, http://www.kuratorium_gda.pl/pliki/Odpowiedzialnosc%20nauczyciela.pdf

⁵⁰ Art. 6 Rozdział: *Obowiązki nauczycieli*, Ustawa z 26 stycznia 1982 r., patrz: przypis 67 oraz Art. 10 ust. 8a Rozdział 4: *Nawiązanie, zmiana, i rozwiązanie stosunku pracy*, Ustawa z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (DzU z 1982 r. nr 3, poz. 19 z późn. zm.) o treści: „W celu potwierdzenia spełniania warunku, o którym mowa w ust. 5 pkt. 4, nauczyciel, przed nawiązaniem stosunku pracy, jest obowiązany przedstawić dyrektorowi szkoły informację z Krajowego Rejestru Karnego”.

⁵¹ Autor tekstu jedynie sygnalizuje tę kwestię, bo wnikać głębiej, należałoby poświęcić jej osobny artykuł. Chociaż nie trzeba udowadniać, że w przypadku niedopilnowania swoich obowiązków, np. gdyby uczniowi stał się wypadek podczas wycieczki szkolnej, czy na przerwie szkolnej między lekcjami, to pierwszym odpowiedzialnym jest nauczyciel. Prokurator pierwszego pociągać będzie do odpowiedzialności nauczyciela, a potem ucznia winowajcę. Poza tym,

Oczekiwania społeczne wobec współczesnego nauczyciela są ogromne. Zresztą, zawsze tak było. Wiąże się to z presją i naciskami na jego pracę. Wielką krzywdę szkolnictwu polskiemu wyrządziły władze polityczne i decydenci państwowi, przerzucając na jego barki nie tylko nauczanie, ale też całkowite wychowywanie i przejęcie funkcji opiekuńczej (pozostawienie uczniów w świetlicach szkolnych do późnych godzin wieczornych).

System gospodarki rynkowej spowodował, że rodzice w poszukiwaniu egzystencji pracują na okrągło i pozostawiają dzieci bez opieki. Wspaniale jest, kiedy mogą to uczynić dziadkowie, jeszcze lepiej jak rodzice, ale rzeczywistość jest okrutna. Rodzice za aprobatą państwa i przez krzykliwe środki masowego przekazu stali się w obecnej dobie bardziej pretensjonalni i wymagający. Doszli do prostego wniosku, skoro od nich wymaga się maksymalnych obrotów, to dlaczego nie od nauczycieli i szkoły? Do tego dochodzi mit pracy nauczyciela mającego 19-godzinny wymiar tygodniowy i długie „niemal” (sic!) niekończące się wakacje. Nie widzą pracy nauczycieli po godzinach dydaktycznych (głównie sprawdzanie prac pisemnych), bieganie po kursach i szkoleniach, czy poświęcanego czasu na przygotowanie się do lekcji. Z tych wszystkich powodów oczekiwania społeczne są następujące – „szkoła i nauczyciele nie mają, lecz koniecznie muszą”:

1) wychować dzieci i dostarczyć domowi rodzinnemu „gotowy produkt”, który będzie chodzącym ideałem;

2) nieważne jak, ale ma przekazać uczniom całą wiedzę w jak najszybszy sposób;

3) nie zwracać uwagi na złe zachowanie oraz nie wystawiać uwag i ocen niedostatecznych – ciągle „beztresowe wychowanie”;

4) być posłusznym wobec rodziców, bo za rogiem czeka dyrektor szkoły z różgą, a jeśli to nie pomoże, pozostaje kuratorium oświaty, którego władza w szkolnictwie jest nieograniczona;

5) nie walczyć o swoje prawa, bo przecież Karta Nauczyciela jest *archaiczną osłoną leniwych nauczycieli* i trzeba ją jak najszybciej zlikwidować.

Na szczęście nie wszyscy tak myślą, a grupa życzliwa pedagogom i potrafiąca docenić ciężką pracę nauczycieli nie ma przebiccia, bo brakuje w tym „afery i chwytliwych rewelacji”. Niestety, najbardziej pociągająca jest *sensacja, która goni sensację*. Wówczas, bez najmniejszego problemu, znajdą się „życzliwe media” i nagłośnią sprawę dla całego społeczeństwa. Jeżeli nie zmieni się tego wadliwego stereotypu i nie da więcej autonomii nauczycielom, będzie bardzo ciężko wyzwolić cały przeogromny drzemiący w nich potencjał. A przecież polscy nauczyciele są bardzo dobrze wykształceni, często w swo-

w proponowanym ujęciu odpowiedzialność zawodowa rozumiana jest jednak w sferze dydaktycznej. Bliżej jej moralności (stąd tyle o moralności) niż zapisom prawnym.

ich dziedzinach osiągają pełną fachowość, nawet kiedy dręczy ich biurokracja i presja otoczenia. Nie da się ukryć, że głos autora tekstu jest głosem obrony nauczycieli (pomijając tę ich część, która nie nadaje się do zawodu, bowiem nie ma sumienia nauczycielskiego), bo zdecydowana większość zasługuje za swoją piękną działalność na szacunek społeczny.

Żadne systemy biurokratyczne nie mogą przeszkadzać nauczycielom w wykonywaniu ich codziennej pracy. Państwo polskie, a w jego imieniu odpowiedni decydenci powinni dać im jak najwięcej czasu na pracę z uczniami, a jak najmniej obowiązków wypełniania niepotrzebnych stosów papierów, które nic nowego nie wnoszą. Ogół społeczny winien aktywnie wspierać ich codzienną pracę, a wtedy każdy uczeń będzie szczęśliwy, że jest Polakiem i chodzi do polskiej szkoły...

Podsumowanie

Nauczyciel szkoły podstawowej w konsekwencji może zachęcić lub zniechęcić ucznia do dalszego poznawania w gimnazjum czy szkole ponadgimnazjalnej historii dziejów ojczystych i świata. Jest to wielka odpowiedzialność, o której często zapominają nawet sami pedagodzy. Nauczyciele w Polsce nieformalnie dzielą się na dwie kategorie. Tacy, którzy kochają swój zawód jako powołanie oraz będący w tym zawodzie dla przetrwania, nie mogąc dostać innej pracy.

Według autora tekstu, najważniejszym czynnikiem warunkującym prawidłowe wykonywanie swojej profesji, czyli przyjęcie na swoje barki pełnej odpowiedzialności zawodowej z zachowaniem czworoboku modelująco-sytuacyjnego, jest sumienie nauczycielskie. Jeśli nauczyciel nie poradzi sobie z tym, to nigdy nie wypełni swojej misji i nie dostąpi zaszczytu prawdziwości nauczycielstwa.

Owszem, nauczycielowi może przez wiele lat udawać się radzić z czynnikami zewnętrznymi, a nawet spełniać czynnik wewnętrzny w postaci kształcenia i doskonalenia zawodowego. Cóż z tego, kiedy nigdy nie będzie *spiritus movens* przeobrażającym nieoszlifowany diament, jakim jest każdy polski uczeń, w prawdziwy i bezcenny brylant, którym może się stać po właściwym uformowaniu i ukształtowaniu przez szkołę, środowisko rodzinne i społeczne dla przyszłości i przetrwania narodu polskiego. Jest to tym bardziej pierwszorzędne zadanie, zważywszy, że wchodzimy w problem niżu demograficznego. Rzeczypospolitej Polskiej zagłada w oczy kryzys przetrwania.

Każdy nauczyciel wie, jak wygląda codzienna rzeczywistość w szkole. Jest to praca wypalająca i stresująca. Towarzyszą jej emocje i wszechogarniający stres. Oprócz prowadzenia codziennych lekcji, które należą do najważ-

niejszych czynności nauczyciela, dochodzi całe spektrum innych, niemniej ważnych zadań. Chodzi o prowadzenie dokumentacji szkolnej, na czele z wypełnianiem dziennika klasowego; organizowanie zajęć pozalekcyjnych w ramach tak zwanych „godzin karcianych”. Przygotowanie, w zależności od uczonego przedmiotu, świąt szkolnych, których z udziałem historyka jest sporo i dotyczą znanych świąt państwowych. Ma obowiązek przygotować jak najlepiej uczniów do egzaminów zewnętrznych, które podsumowują naukę szkole. Ważnym elementem, szczególnie we współczesnej edukacji, jest ustawiczne przygotowywanie uczniów do konkursów przedmiotowych, celem wypromowania najzdolniejszych wychowanków i swoistej promocji szkoły – pokazanie poziomu szkoły. Nie da się pracować w szkole bez dokształcania zawodowego, które jest wręcz wpisane w profesję nauczycielską.

Wreszcie, jeszcze inna rzeczywistość ogarnia nauczyciela, któremu dyrektor szkoły przydzielił wychowawstwo nad oddziałem klasowym. Nie przesadzając, dla ambitnego wychowawcy jest to dodatkowe pół etatu i tuzin nowych obowiązków. Otwiera się bowiem wówczas cały wachlarz dodatkowych obciążeń. Mowa o prowadzeniu dziennika klasowego, przygotowaniu świąt klasowych, odbywaniu zebrań z rodzicami, współpracowaniu z psychologiem i pedagogiem szkolnym, uczestniczeniu w wycieczkach jednodniowych i długoterminowych, wysłuchiwanie i rozwiązywanie problemów klasowych oraz jednostkowych. Słowem – bycie ciałem i duchem ze swoimi podopiecznymi.

Piękną prawdą jest, że ostatecznie po wypełnieniu powyższych obowiązków dają one wychowawcy pełnię zadowolenia, kiedy w podziękowaniu otrzymują szablonowo kwiaty i laurki za swoją pracę, nie tylko na koniec roku szkolnego, ale również w innych sytuacjach, na przykład w Dniu Nauczyciela.

Jeżeli zabraknie pedagogów z właściwie uformowanym sumieniem nauczycielskim, wówczas – trzeba powiedzieć to wprost i głośno – przyszłość zapowiada się nie tylko w ponurych barwach, lecz musi już teraz budzić wielki strach. Natomiast w sytuacji odmiennej nauczyciele, w tym historii, mają otwartą furtkę do wprowadzenia uczniów w odkrywanie przepięknego świata historii...

BIBLIOGRAFIA

- 6-letnia szkoła podstawowa (po wprowadzeniu ustawy z 1999 roku), [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej. Szkoły i dyplomy*, Biuro Uznawalności Wyzszałczenia i Wymiany Międzynarodowej, Warszawa 2003, http://www.buwiwm.edu.pl/publ/system/system_pl.pdf.
- 8-letnia szkoła podstawowa (przed wprowadzeniem ustawy z 1999 roku), [w:] J. Jung-Miklaszewska, *System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej. Szkoły i dyplomy*, Biuro Uznawal-

- ności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, Warszawa 2003, http://www.buwiwm.edu.pl/publ/system/system_pl.pdf.
- Biernat J., *Nowa podstawa programowa w przedszkolu i klasach I-III*, http://www.wombb.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=409:nowa-podstawa-programowa-w-przedszkolu-i-klasach-i-iii&catid=72:npp&Itemid=61
- Gawina M., *Nowy egzamin szóstoklasisty będzie przypominać maturę*, 16 września 2011, <http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20110916/TESTSZOSTOKLASISTY/982814399/>
http://www.g65.poznan.pl/patron_imie.php
<http://www.poznan.pl/mim/edziecko/przedszkole,poi,2282,8884/przedszkole-nr-121,189.html>, vide etiam §2 pkt 1.
- Nawiązanie, zmiana, i rozwiązanie stosunku pracy*, Ustawa z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (DzU z 1982 r. nr 3, poz. 19 z późn. zm.).
- Obowiązki nauczycieli*, Ustawa z 26 stycznia 1982 r.
- Obowiązkowe zajęcia edukacyjne oraz zajęcia organizowane zgodnie z odrębnymi przepisami*, [w:] *Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania*, <http://rekrutacja.ore.edu.pl/dopobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf>.
- Oddziałowy plan nauczania*, [w:] *Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania*, http://rekrutacja.ore.edu.pl/do_pobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf.
- Planowanie tygodniowej liczby godzin – liczba tygodni w roku szkolnym*, [w:] *Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania*, <http://rekrutacja.ore.edu.pl/dopobrania/Zmianywprawie-prezentacje.pdf>.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_2.pdf,
- Polska. Historia. Trzecia Rzeczpospolita*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4575051>.
- Polska. Oświata. Polska Rzeczpospolita Ludowa*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=457510> <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4575102>.
- Prof. dr hab. Mirosław Handke*, <http://www.agh.edu.pl/pl/uczelnia/o-uczelni/historia-i-tradycja/poczet-rektorow-agh/prof-dr-hab-miroslaw-handke-1946.html>.
- Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym*, [w:] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (DzU 2012 nr 0 poz. 204)*.
- Ramowy statut publicznego przedszkola*, *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (DzU nr 61, poz. 624, z późn. zm.)*.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU z 15 stycznia 2009 r.)*.
- Sprawdzian szóstoklasisty*, <http://czyz.edu.pl/sprawdzian-szostoklasisty>.
- Szkoła podstawowa klasy IV - VI (programy nauczania)*, 8 czerwca 2009, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=290&Itemid=79.
- Szkoły i placówki oświatowo-wychowawcze*, 2, *Szkoła Podstawowa*. Art. 7.1. i 7.2. (DzU z 1961 nr 32, poz. 160, ustawa z 15 lipca 1961 r.).
- Szóstoklasista nie musi zdać egzaminu*, 6 kwietnia 2011, http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/502549,szostoklasista_nie_musi_zdac_egzaminu.html, *Nowy egzamin szóstoklasi-*

- sty będzie przypominać maturę, 17 września 2011, <http://www.edukacja.podlasie.pl/content/view/977/1>
- Szwach E., *Odpowiedzialność nauczyciela*, <http://www.kuratorium.gda.pl/pliki/Odpowiedzialnosc%20nauczyciela.pdf>
- Szyling G., *Nauczycielskie praktyki oceniania poza standardami*, Kraków 2011.
- Tygodniowy wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych*, [w:] *Organizacja pracy szkół od 1 września. Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania*, <http://rekrutacja.ore.edu.pl/dopobrania/Zmianywprawieprezentacje.pdf>.
- Uchwała nr XXIV/325/VI/2012 Rady Miasta Poznania z 10 stycznia 2012 r., <http://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-xxiv-325-vi-2012-z-dnia-2012-01-10,41216/>
- Uchwała nr VII/54/VI/2011 Rady Miasta Poznania z 22 lutego 2011 r., <http://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-vii-54-vi-2011-z-dnia-2011-02-22,37440/>
- Uczęszczanie do szkoły – prawem, a nie obowiązkiem sześciolatka*, 29 sierpnia 2012, https://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=236&Itemid=296.
- Ustawa z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (DzU z 1982 r. nr 3, poz. 19 z późn. zm.).
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity DzU z 1991 r. nr 95, poz. 425).
- Ustawa z 8 stycznia 1999 r. – *Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego* (DzU z 1999 r. nr 12, poz. 96).
- Wewnątrzszkolny system oceniania Szkoły Podstawowej nr 1 w Poznaniu*, 30.08.2011 r., http://www.sp1.poznan.pl/gfx/sections/dokumenty/system_oceniania.pdf.
- Założenia kształtu systemu egzaminów końcowych dostosowanych zakresowo do nowej podstawy programowej*, http://www.oke.krakow.pl/inf/filedata/files/men_koncepcja_zmian.pdf.
- Zasady organizacji oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych*, 12 maja 2008, <http://e-prawnik.pl/wiadomosci/informacje/zasady-organizacji-oddzialow-przedszkolnych-w-szkolachpodstawowych.html>.